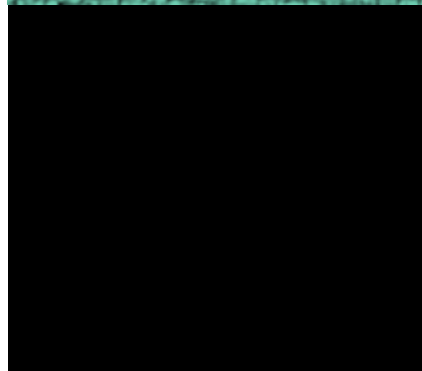

© Mònica Alcindor

1 Introducció

A l'avenç de la modernitat, és a dir, a la modernitat tardana, s'ha fet més evident una ruptura amb els modes de funcionament tradicionals, i els canvis formals resultants d'aquest nou ordre són perceptibles en el patrimoni vernacle.

A partir de l'era de la informació (Castells, 1995) aquest nou ordre es caracteritza per l'adveniment d'un nou model organitzatiu sociotècnic com a matriu fonamental de l'organització econòmica i institucional.

En aquestes condicions, fins i tot els aspectes locals són profundament penetrats i configurats per influències socials que se'n generen a gran distància (Sassen, 2007). Les relacions de tota mena s'intensifiquen a tot el món, unint llocs llunyans. Aquesta és l'essència de la globalització.

En els sistemes constructius, aquest fenomen ha donat pas al que Anthony Giddens va anomenar 'sistemes experts', és a dir, 'sistemes de realització tècnica o experiència professional que organitzen grans àrees dels entorns materials i socials en què vivim avui' (Giddens, 1990, pàg. 27). Els casos individuals se sacrifiquen segons un sentit general d'eficàcia sistèmica.

El fet que un procés es doni dins àrees considerades locals no implica necessàriament que sigui un procés local (Sassen, 2007). Es pot tractar d'una localització global, que destaca la seva incorporació en àmbits considerats majoritàriament locals, però que en realitat segueixen les mateixes lleis racionals que regeixen els processos globals.

L'anàlisi de la restauració del patrimoni vernacle es presenta com un mitjà molt adequat per capturar aquest fenomen de la globalització localitzada.

1.1 La imposició silenciosa dels sistemes experts a l'arquitectura vernacle

Quan des de l'arquitectura vernacle s'estudia els efectes de la globalització, el primer focus d'atenció recau en les transformacions de paisatges. Així, doncs, aquests processos d'homogeneïtzació i deshumanització van començar a unificar qualsevol construcció dins qualsevol territori. De paisatges creats d'uns materials extrets de l'entorn natural i amb tècniques constructives adquirides per processos evolutius endògens o per préstecs culturals (Martin, 2006) s'imposa la tecnologia d'avui (sistemes experts) que pot transformar les condicions locals i individuals tan similars que unifica qualsevol territori. Aquests canvis són el

resultat d'un canvi d'una tècnica anterior limitada, diversificada i local que ofería una imatge de la cultura i els individus que la controlaven.

Però el primer impacte a nivell paisatgístic com a clara conseqüència de la globalització, pot arribar a provocar la invisibilització d'altres de la mateixa naturalesa que tenen lloc de manera menys evident. La identificació clara de les repercussions d'aquests processos a totes les escales d'actuació és un dels passos previs necessaris a l'hora de plantejar la protecció de l'arquitectura vernacle. D'altra manera, es corre el risc d'implantar mesures no dirigides a les causes principals, sinó solucions perifèriques que, encara que mobilitzin molts esforços per evitar la pèrdua d'identitat, molts han quedat centrats en l'harmonia visual i la contextualització material obviant altres variables com el funcionament estructural original o la procedència local dels materials que poden arribar a ser més determinants com a causes principals d'aquests canvis.

1.2 Pràctiques comunes en la rehabilitació de l'arquitectura vernacle al nord de Portugal

S'analitzaran les pràctiques més usals que es fan servir en la rehabilitació del patrimoni vernacle al nord de Portugal.

1.2.1 Contacte amb el terreny

La solució que comunament es fa servir consisteix a col·locar una capa de grava que busca trencar els capil·lars, deixar una cambra d'aire sense ventilació assegurada i executar un forjat de bigues de formigó prefabricades. Tot i que aquesta solució continua deixant els murs en contacte amb el terreny, sense acabar de solucionar els problemes d'humitat per capil·laritat. De manera que aquesta solució només resol parcialment el problema. Per evitar la visualització de les taques degudes a l'aigua per capil·laritat es col·loquen envans que les amaguen.

Aquesta manera de procedir deixa entreveure unes pautes d'acció pròpies de la modernitat basada en aquests sistemes experts que busquen l'eficàcia immediata mitjançant l'acusada especialització dels coneixements a diferència de la pràctica tradicional que mai no proporciona un mitjà per resoldre un problema particular, sinó sempre un mètode elaborat, sovint polifuncional que formava part d'un enfocament integrat i estrictament lligat a una concepció del món fundada en la gestió acurada dels recursos locals i els models socials que es troben darrere de cada construcció (Laureano, 1999).

1.2.2 Murs envoltants: Acabats i fusteries dels buits

En les noves condicions en què el context tecnològic a través del qual es canalitza les intervencions actualment està regit per una interrelació del capitalisme i industrialització, l'obtenció de pedres amb un format fora de les dimensions convencionals de comercialització converteix les existents en peces de luxe. El resultat és que ha cobrat més valor la seva exposició davant de la seva tradicional ocultació després d'un arrebossat. Es prioritza una exposició de les característiques materials històriques a causa del valor acabat d'adquirir de la pedra local.

Pren el paper de nous símbols d'exclusivitat, ja que el capitalisme més enllà de la matriu fonamental de l'organització econòmica, institucional i tecnològica també és un sistema de producció de béns simbòlics (Salhins, citat a Ramírez, 2011).

En el cas de les fusteries, s'acaben substituint les exteriors tradicionals de fusta per altres d'alumini. La desconfiança envers els materials més naturals i allunyats dels processos controlats pel sistema potencia l'ús dels sistemes experts. La pèrdua de coneixements fora del discurs acadèmic centrats en sistemes experts (Foucault, 1999) impedeix que els responsables d'aquestes intervencions puguin predir el comportament dels materials tradicionals.

1.2.3 Forjats

Sol substituir-se forjats unidireccionals de fusta massissa amb entrebigat d'encadellat de fusta per forjats unidireccionals de biguetes prefabricades de formigó amb entrebigat ceràmic i capa de compressió. Sistemes experts per excel·lència.

1.2.4 Cobertes

L'estructura de les cobertes tradicionalment estava realitzada mitjançant bigues de fusta, encadellat de fusta i teules ceràmiques. Però quan s'hi intervenen la tendència és substituir aquesta estructura de fusta per un forjat de bigues de formigó i entrebigat ceràmic sobre el qual s'aixequen envans conills que formen el pendent de la coberta sobre el qual es recolzen altres biguetes de formigó amb entrebigat ceràmic, capa de compressió, aïllament, capa de protecció i per últim es col·loquen les teules ceràmiques.

Aquest sistema constructiu és preferit ja que és conegut per tots els operaris de la construcció, facilitant la seva execució i el seu preu, enfront de l'ús dels materials tradicionals com la fusta que pel fet que els temps són més accelerats no permeten assegurar la correcta execució de els diferents passos que controlen la qualitat de la matèria primera, i com a conseqüència es dificulta la previsibilitat del comportament de les peces a l'obra.

2 Consideracions finals

És palesa la preferència dels responsables de les obres per l'ús de materials que hagin estat processats per la indústria, la qual s'ha guanyat ?l'atribució d'agents d'identificació de factors de risc, de seguiment de les variables, d'anàlisi de situacions complexes i de disseny de respostes per fer front a accidents i catàstrofes? (Velasco, 2011, pp.271). En resum, el que hi ha darrere d'aquestes preferències és la legitimitat aconseguida com a objectivadors d'atzar i això comporta una capacitat per rebutjar i dissoldre alternatives ?tradicionals?.

L'economia també juga un paper central en aquestes preferències, atès que proporciona els criteris del que és ?econòmic? i del que és ?antieconòmic?, exercint una influència potent sobre les accions dels individus i grups.

Si una activitat ha estat etiquetada ?antieconòmica?, el seu dret a existir no és merament qüestionat sinó negat amb energia, ja que no cal perdre de vista que el judici de l'economia és extraordinàriament fragmentari i de tots els nombrosos aspectes que a la vida real han de ser analitzats i jutjats abans que es pugui prendre una decisió, l'economia només es fixa en un: l'aspecte monetari. Aquests criteris donen molt més mirats des de curt termini que des de llarg termini. (Naredo, 2007).

Mònica Alcindor Huelva, arquitecta, corresponsal del COAC a Viana do Castelo, Portugal.
Febrer 2023

Referències Bibliogràfica

Castells, M. (1995). *La ciudad informacional. Tecnologías de la información, reestructuración económica y proceso urbano-regional (The Informational City. Information Technology, Economic Restructuring and the Urban Regional Process)*. Madrid: Alianza (1st ed. 1989)

Foucault, M. (1999). *Estrategias de poder (Strategies of Power)*. Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica

Laureano, P. (1999). *Agua: el ciclo de la vida (Water: The cycle of Life)*. Barcelona: Naciones Unidas: Agbar: CCD, DL.

Martín, J.L. (coord.) (2006) *La Arquitectura vernácula: patrimonio de la humanidad*. Badajoz: Diputación de Badajoz.

Naredo, J M. (2006) *Raíces económicas del deterioro ecológico y social: Más allá de los dogmas*. Madrid, Siglo XXI.

Ramírez, E. (2011). *Etnicidad, Identidad, Interculturalidad: Teorías, conceptos y procesos de la relacionalidad grupal humana*. Madrid: Editorial Universitaria Ramón Areces.

Sassen, S. (2007). Una sociología de la globalización (A Sociology of Globalization). *Análisis político*, 1(61), pp. 3-27

Velasco, H., Díaz, A., Cruces, F., Fernández, R., Jiménez, C., & Sánchez, R. (eds.) (2006). *La sonrisa de la institución. Confianza y riesgo en sistemas expertos (The Smile of the Institution. Trust and Risk in Expert Systems)*. Madrid: Centro de estudios Ramón Areces.

[1]

Tornar

[2]

Copyright@ Col·legi d'Arquitectes de Catalunya :

http://arquitectes.eu/ca/mon/revista_de_corresponsals_ubicacions_del_proces_de_la_globalitzacio_a_larquitectura

Links:

[1] <http://arquitectes.eu/ca/printpdf/printpdf/28894>

[2] <http://arquitectes.eu/ca/javascript%3Ahistory.back%281%29>